

փոխադրութեան ժամանակ հաղորդուած էր Մեծ հիմնադրին հայրենաշունչ ոգիով: Այս առթիւ բանախօսը ցուցուց ներկաներուն Մխիթարայ գանկին լուսանկարը որ անհատաւորէն անհոգ մնացած էր ժամանակի քայքայիչ զօրութենէն: Բանախօսը նուիրեց նաեւ վարժարանի Տեսչութեան Սեւանայ կղզեակին մէկ շատ յաջող նըկարը՝ որ վերջերս ստացած էր Հայաստանէն: Տեսիլքը, որով Մխիթար հաղորդուած էր երկընդին հետ լուսնակ գիշերով մը, Սեւանայ վանքի տպաւորիչ լուսնեան եւ բանաստեղծականութեան մէջ, թող միշտ խրախոյս ըլլայ, ըսաւ, Մուրատեան աշակերտութեան:

Բանախօսութենէն վերջ Վ. Բաժնապետ Բ. շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի Տոբթորին եւ յաջողութիւն մաղթեց Մխիթարայ յաջորդներուն՝ որոնք անձնուիրաբար զոհուած են հայ մանկտուայ դաստիարակութեան, եւ ցեղին դժուարագոյն վայրկեաններուն իրենց բոլոր ուժերը տրամադրած են հիմնադրին հետապնդած գաղափարականին իրականացման համար:

Յ. ՏՈՊԱՏԵԱՆ

ՍԵԽԻՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

«L'ordre» թերթէն (30-3-31)

Երէկ Սեւրի մէջ կ'ընդունէին...

Կ'ընդունէին Պարոն Ժիւսթէն Կոտար, նախկին նախարար, Ժերակուտական Rhône-ի, եւ Տիկին Ժիւսթէն Կոտար: Հայկական գաղութը հրճուածքի մէջ է, եւ իրաւունք ունի հրճուելու. քիչ ատենէն իր վարժարանը պիտի բարձրաւայ Հայկական կաճառի բարձրագոյն ուսուցման պաշտօնական աստիճանին. քիչ ատենէն պիտի հաստատուի բարոյական եւ քաղաքական գիտութեանց Հայկական կաճառ մը՝ կենսական իրականութիւն մը գաղութին համար:

Գէթ այս է որ Պրն. Խանգատեան եռանդով խնդրեց Պ. Ժիւսթէն Կոտարէն, վերջացնելով իր այնքան ճշգրիտ եւ փաստացի պատմականը՝ այս քաջ եւ նահապետական ժողովրդեան մասին:

«Քիչ ատենէն, ըսաւ, հաճոյքը պիտի ունենանք հոս հաւաքուած տեսնելու այն ֆրանսացի անդամները որոնք հաւանած են մեր կաճառին մաս կազմելու. Պ. Պ. Պարթու, Լէյկ, Վիկտոր Պէնար, Շարլէթթի, Հանրի Պարտոյ, Հանրի Լորէն եւ այլն... Տնտեսական տաղանդներն ընդհանուր վիճակը եւ ներկայ գործադրութիւնը

կը պարտաւորեն զմեզ նախ եւ առաջ կազմելու մեր բարոյական եւ քաղաքական գիտութեանց կաճառը: Սիրելի՛ Պ. Նախարար, յանուն Հայկական վարժարանին, պատիւ ունիմ խնդրելու Ձեռնէ որ շուտով կազմէք այս կաճառը: Նկատելով որ Ձեր բովանդակ քաղաքական կեանքի ընթացքին չէք դադրած պաշտպանելէ փոքր ազգերու իրաւունքը, վստահութիւնն ունիմ որ...»:

Արդարեւ ինչպէս մերժել այսպիսի խնդրանք մը, խմբագրուած մանաւանդ խանդավառ ֆրանսասէրէ մը՝ ինչպիսին է Հրամանատար Խանգատեան:

Պ. Ժիւսթէն Կոտար խոստացաւ... Ան խոստացաւ ճառի մը մէջ՝ զոր կը ցաւիմ հոս չկարենալ արտատպելուս, տեղի սղութեան պատճառաւ: Իր հրապուրիչ ճառով, հոգեկան, հըմտալից, յուզիչ եւ յուզող միանգամայն, «Ձեր պահանջները երեսփոխանական Ժողովին պիտի ներկայացնեմ» ըսաւ ան: Բայց եւ պիտի չըլլաւորեմ անոնց այս տարապայման չափաւորութեան ձեւը, պիտի պահանջեմ ազնուօրէն՝ բայց բովանդակ իշխանութեամբս՝ ստանալու համար ֆրանսական կառավարութեան ինչ որ դուք կը խնդրէք իրմէ յանուն Ձեր ազգակիցներուն: Պէտք չէ մոռնալ որ եռադոյնը որ Ձեր երգիքին տակ փոխարինած է շուշանազարդ դրօշակին, կը նշանակէ ազատութիւն, հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն ոչ միայն ֆրանսացիներուն՝ այլ նաեւ բովանդակ աշխարհի համար, մանաւանդ անոնց՝ որ տառապած են»:

Ծափերու որոտում մը ողջունեց այս բառերը: Աշխատանքի նախկին նախարարը ապացուցուց յետոյ թէ ինչպէս հին ժամանակներէ ի վեր Հայութիւնը քաջասիրտ, աշխատասէր եւ ուղղամիտ ժողովուրդ մ'եղած է իր բարձր կըրթութեամբ եւ իր գործունեայ նկարագրով: Կը բողբէ Լոզանի դաշնագրով անոր հանդէպ եղած անիրաւութեանց համար եւ կը վերջացնէ հայ պատմաբանի մը՝ Յովհաննէս կաթողիկոսի հիշատակի մէկ վկայութեամբ. «Պէտք է որ մեր սըրտերուն մէջ փայլի արդարութեան ճամբարի Արեգակը, ապա թէ ոչ պիտի ընկղմինք...»:

Ժողովրդական երգեր՝ երգուած աշակերտութեան կողմէ, ճոխ հիւրասիրութիւն մը՝ եւ վերջալոյսի փափկութեան մէջ կը բռնենք Բարիզի ճամբան, յուզուած այն բարեկամական ջերմեռանդ մթնոլորտէն՝ որ ամէն անգամ միասին կը տանինք Հայկական վարժարանէն, եւ ուր սակայն մենք ալ մերը կը ձգենք...:

ԳԻՍ ԱԼԷՆ

ԲԱՆԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մարտ 15ին, Մուրատեան վարժարանի մեծաւոր Գեր. Հ. Յովհաննէս Վրդ. Թորոսեան հմուտ եւ շահեկան բանախօսութիւն մը կատարեց հաստատութեան դահլիճին մէջ, նիւթ ունենալով իտալական ազգային դասական բանաստեղծութեան հայր «Տանդէ»-ն, իր ժամանակը եւ իր գրական հրաշակերտը:

Յարգելի բանախօսը պերճ եւ գունագեղ յառաջաբանով մը բացատրելէ վերջ ներկաներուն Ժ. Գ. դարու իտալական քաղաքական կեանքը իր բազմաթիւ հասարակապետութիւններով եւ կիսանկախ իշխանութիւններով՝ իր յարաճուն կոչներով ընդգծել գերմանական կայսրութեան եւ Պապական իշխանութեան, յիշեց Թոսքանա իր անգուգական «Ֆիրենցէ»-ով՝ իբր կեդրոն գեղարուեստի եւ գրականութեան:

Հոն էր ծնած նաեւ Տուրանդէ կամ Տանդէ Ալիկիէրի համեստ ընտանիքէ մը 1265ին, եւ որ յետոյ պիտի անմահանար եւ անմահացնէր նաեւ իր ծննդավայրը իր «Աստուածային կատակերգութիւն» գրական հրաշակերտովը:

Իր առաջին սէրը խզուած «Պէտմիքիչ»-ի վաղաժամ մահով, իր հայրենիքին կարծօղը ուրկէ ստիպուած էր հեռանալ իբր պատիժ իր ցոյց տուած հակապապական քաղաքական գործութեան, մարդոց հանդէպ իր ունեցած անուշութիւնն ու համակրանքը մղեցին զինքը հիւսելու իր գրական կոթողը՝ բաժնուած երեք գլուխներու, Գժոխքին, Քաւարանին եւ Արքայութեան, որոնց պարունակներուն մէջ յիշած կամ գետն տած է փոխի ի փոխ իր հակառակորդները կամ բարեկամները սահմանելով անոնց համապատասխան պատիժներ կամ վարձատրութիւններ ըստ իրենց մեղքերուն կամ անաքինութեանց, եւ ուր անմահացուցած է վերջապէս իր առաջին եւ գրեթէ պղատոնական սէրը՝ «Պէտմիքիչ»-ն:

Աստուածային կատակերգութեան մէջ Տանդէ ոչ միայն ի յայտ կը բերէ բազմակողմանի հանճար մը իր ունեցած հմտութեամբ չափազիտական, աստղաբաշխական, կրօնական, գիտական, գրական, երաժշտական եւ գեղարուեստական ուսումներու մէջ, այլեւ առաջին անգամ ըլլալով կը խզէ կապը աւանդութեան հետ՝ փոխարինելով լատիներէնի տեղ Թոսքանայի ժողովրդական բարբառը, որ յետոյ պիտի ըլլար արդի գրական իտալերէնի պաշտօնական լեզուն:

Մեծաւոր վեր. Հ. Յովհաննէս Վրդ. ի բանա-

խօսութենէն վերջ, վարժարանին աշակերտները երգեցին կոմիտասեան քառաձայն երգեր - Իմ չինարի եարը, Սարէն կու գայ ձիաւոր, Ահա ելաւ լուսին արծաթ եւն. - ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. Գուրգէն Ալէմհանի, Ն. Ա. Վենետկոյ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին, որ ինչպէս ծանօթ է թերթիս ընթերցողներուն, վերջերս այնքան փայլուն կերպով աւարտեց Միլանոյի երաժշտական համալսարանը: Հոս կ'արժէ գնահատել համակրելի եւ երիտասարդ երաժիշտը՝ որ համեմատաբար քիչ ժամանակի մը մէջ ձեռք բերած էր զգալի յաջողութիւն մը, շարկապելով աշակերտութիւնը երաժշտական սիրով եւ գիտակցութեամբ:

Կը մաղթենք իրեն լուսաւոր ապագայ մը:

Յ. ՏՈՊԱՏԵԱՆ

Այս առթիւ պիտի յիշենք թէ վեր. Հ. Յովհաննէս Վ. Թորոսեան նախապէս ուրիշ հմտալից բանախօսութիւն մ'ալ կատարած էր, զուտ ազգային մատենագրական նիւթի մը շուրջ «Կոչիւն, իր գործը եւ իր ժամանակը», որ ամբողջովին քննութիւն եւ լուսաբանութիւն է գաւառական կարեւոր հարցերու՝ Կորիւնի անձին եւ գործին նկատմամբ:

Ուրախ ենք յայտարարելու թէ հաճոյքը պիտի ունենանք թերթիս հետագայ թիւերուն մէջ մեր ընթերցողներուն ներկայացնելու վեր. Հօր այդ հետաքրքրական բանախօսութիւնը:

ԻՄԲ.

ՆՍՋԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ Ի ՄԻԼԱՆ

Ապրիլ 25ին Միլանի Մխիթարեան Ուսանողարանին մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Նահատակներու տօնը, կազմակերպուած Մ. Հ. Ո. Միլանի կողմէն:

Տեղւոյ գաղութին մեծամասնութիւնը ներկայ էր. սգահանդէսը կը բանար Միլանեան նախագահ Պ. Ռ. Ճանիկեան, բացատրելով ներկաներուն օրուան նշանակութիւնը, եւ ի նշան յարգութեան մեր անմահ նահատակներուն հրաւիրեց ամէնքը պահ մը յոտնկայս ամփոփուիլ:

Յաջորդեց Gounod-ի Ave Maria-ն որ հոգիները մեղամաղձ ազդեցութեամբ համակեց:

Պ. Հ. Թախթաճեան, պատմական ակնարկով պատկերացուց հայուն դարաւոր ակնկալութիւնները՝ որոնց համար ան զոհած էր ամէն ինչ,

եւ ի վերջոյ վերստին խաբուած լքուած ու մոռ-
ցուած կը մնար: Բանախօսը պարզեց բոլոր
դիւանագիտական քայլերը զոր մեր թշնամի-
ները ըրած էին զմեզ քաջալերելու եւ միեւնոյն
ատեն՝ զմեզ կործանելու համար: Վերջացուց
իր բանախօսութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնե-
լով մեզի համար մէկ մէկ օրինակ եւ,
որոնց համար ոչ թէ արցունք թափելու ենք,
այլ իրենց գործն եւ նահատակութիւնը մեզի
համար զաղափար եւ օրինակ առած մեր հայ-
րենիքը մեր եւ միայն մեր ձեռքով ջանալ վե-
րականգնելու: Հանդիսականներու բուռն ծա-
փերուն մէջ աւարտեց իր խօսքը մեր յարգելի
ճառախօսը:

Պ. Ս. Սրապեան յաջող եւ յուզումնալից կեր-
պով արտասանեց «Սիւմանթո»-ի Պարը՝ իր ձե-
ւերուն եւ արտայայտութեան մէջ ղնելով կո-
րով, խանդ եւ անկեղծութիւն:

Պ. Զ. Մուրաֆեան խօսեցաւ հաճատակ Գրա-
գէտներու մասին: Իր անոյշ լեզուն, համոզիչ
շնորհ, յաջող ու ճարտար դարձուածքը՝ որ իրեն
յատուկ է՝ մագնիսացուց ներկաները. ստէպ բուռն
ծափեր եւ յատուկ ցոյցեր ըրին՝ որոնց համար
կրկին ու կրկին ստիպուեցաւ բեմ երեւնալ շը-
նորհակալ ըլլալու:

Պ. Վ. Սրապեան արտասանեց իր հոգեշունչ
մէկ քերթուածը՝ «Հոգիներու հետ» որ վայրկեան
մը կարծես փոխադրեց ամէնքս այն արիւնոտ
դաշտերը, ուր մեր հարազատ նահատակներն
ինկան անյարիր: Բանաստեղծ երիտասարդը ան-
կեղծ ծափահարութեանց եւ գնահատումի ար-
ժանացաւ ներկաներուն կողմէն:

Երաժշտական բաժինը ճոխ էր եւ լաւ ընտրու-
թեամբ կատարուած՝ նկատի առնելով օրուան
նշանակութիւնը. Ponzilacqua-ի «Sulle rive
dell'Arax», Հէքիմեանի՝ «Les flots d'Arax»,
Chopin-ի «Notturmo»-ն, Մախոխեանի «Les
plaintes d'Arménie». Երաժշտական այս մասը
կատարեցին՝ իտալացի Օր. Evelina Bareggi եւ
Prof. Silvio Agosti, որոնք ազնուօրէն յանձն
առած էին իրենց օժանդակութիւնը բերել Մ. Հ.

Ո. Միութեան, որ ամէն շաբաթ ըրած էր պատ-
շաճօրէն կատարելու սրտի մօտիկ մանաւանդ
թէ ազգային ամենամեծ ցոյց մը՝ մասնակցելով
ամբողջ հայութեան, նոյն սիրով բաբախելով
հանդէպ մեր պաշտելի նահատակներուն:

Միութիւնս պիտի փափաքի որ մեր սիրելի
հայրենակիցները աւելի սիրով փութան իր հրա-
ւերներուն ու իրենց քաջալերութիւնն եւ աջակ-
ցութիւնը բերեն միշտ այս երիտասարդ եւ ազ-

գանուէր Միութեան որուն միակ ջանքն է ապրիլ
եւ ապրիլեցնել հայութեան յիշատակներով, ցա-
ւերով եւ ապագայի լաւագոյն յոյսերով:

Միլան, 25 Ապրիլ 1931 Ս. ԲԵՐՆԱՐԴ ՄԷՋ

Նախապէս ալ, Ապրիլ 10ին, Միութ. Ուսանող-
դարանին մէջ տեղի ունեցաւ համետ հանդէս
մը ի պատիւ Մուրաֆեանի անմահ բարե-
րարներուն եւ Մեծն Միութարայ. ազգային գա-
ղութը սիրայօժար փութացած էր այդ առիթով
լսելու մեծ հայագէտ Վեր. Հ. Արսէն Վ. Ղա-
զիկեանի հայ լեզուի շուրջ կատարած գեղեցիկ
եւ հմուտ բանախօսութիւնը որ հանդէսին ա-
ռանցքն եւ լրումն էր, ինչպէս եւ Օր. Մարի
Պոտուրեանի զմայլելի նուագածութիւնը դաշ-
նակի վրայ եւրոպական առաջնակարգ գործերէ:

ԽՄԲ.

BERNARD SHAW Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՄԷՋ

Ապրիլ 8ին էր, անակնկալ մ'եղաւ մեզի այս
մեծ մարդուն այցելութիւնը. այնպէս դիտեց մեր
կողին ինչպէս իմաստասէր մը՝ որ իրերէն վեր
գաղափարներ կը փնտռէ իր անցքին:

Ժամ մը այցելութենէն վերջ ժամ մ'ալ յա-
տուկ տեսակցութիւն ունեցանք հետը: Ան իս-
կոյն յայտնեց թէ չափազանց գոհ մնացած էր իր
այցելութենէն, որովհետեւ տեսեր էր «տաճար
մը ուր ազգի մը սրբազան հուրը կ'արծարծի»:

Պէտք է յայտնեմ որ, ըսաւ, վրաս շատ լաւ
տպաւորութիւն գործեց ձեր տպագրութեան փայ-
լը, կարգը, գեղեցկագիտական ճաշակը, որուն
կարծես հազիւ կը հասնին մեր Անգղիոյ ամէ-
նէն զարգացած արուեստագէտ տպագրիչները:

Լսել էր մեծ համբաւը հայուն առեւտրական
ծիրքին. ցաւեցաւ որ մատենագրական քիչ տե-
ղեկութիւն ունէր. լսեց այդ մասին եւ զմայլե-
ցաւ: Մեր ազգին քաղաքական պայմաններուն
մասին խօսքը ընդհանուր քաղաքակրթութեան
անցաւ. տառապած ցեղի մարդ՝ ազգերու ազա-
տութեան եւ համընթացութեան գեղօնն ըրաւ
ընկերվարական լաւագոյն դրութեան մէջ:

Ներկայ Մարդկութեան խոր ցաւերը վրան
չափազանց կ'ազդէին ու ինք մարգարէի մը պէս
ծերունի աչքերը փայլեցնելով ըսաւ. «Երբ եր-
կինք երթամ Աստուծոյ պիտի ըսեմ որ չափա-
զանց ապականած է մարդկութիւնը. մեծ նորո-
գութեան մը հարկն անհրաժեշտ է»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ

Մանուկեան Յակոբ. — Հայաստանի հին ճա-
նապարհները. Artaxata — Satala եւ Artaxata
— Tigranocerta, ըստ Պետրոս Գեղեցեցեան քարտէզի.
արտատպ. Հ. Ս. Խ. Գիտութեան եւ Արուեստի
ինստիտուտի Տեղեկագրի թիւ 5ից. Երեւան.
1930:

— Վաճառականութեան եւ հայ քաղաքներու
մասին, վերաբերմամբ հին դարերու համաշ-
խարհային վաճառականութեան (ուսերէն). Ե-
րեւան. 1930:

Մանուկեան Ս. — Յովհ. Թումանեանի Անու-
շը. (Բանաստեղծական եւ Գեղարուեստական վեր-
լուծում) արտատպ. Հ. Ս. Խ. Հ. Պետական
Համալսարանի «Գիտական տեղեկագրի» թ. 6ից.
Երեւան 1931:

Սատուելի Կ. — Ապրիլեան եղևոնը քննական
ակնոցով. Փարիզ 1931:

Գաղթական Արիստ Տ. Կ. — Զօմախլու. հրատ.
Զօմախլուի նպատամատոյց ընկերութեան. Կոշ-
նակ տպ. Նիւ Եօրք 1930:

Էքսերսէան Հմայեակ քննչ. — Յիշատակա-
րան յիսնամեայ յոբելեանի Աղբառախմամիւն
Սկիւտարու 1880-1930 տպ. Յ. Մ. Սէթեան.
Կ. Պոլիս 1930:

Փաղազաչեան Յովնան Գ. — Անարկ մը Մե-
քսիկեկ Մուրաֆեանց Արքեպիսկոպոսի գործու-
նէութեան շուրջ: — Իր «Պատասխանին» շրջա-
բերական թղթոյն Լեւոն Ժ. Գ. Քահանայապետին
Հոովմայ. Կ. Պոլիս 1929:

Աղբառախմամ Ընկերութիւն Բարիզի Հայոց.
Տեղեկատուութիւն 40երորդ Տարեշրջանի տպ.
Տէր — Յակոբեան. Բարիզ 1931:

Յաբեթական հաւաքածոյ (Recueil Japhé-
tique N. VI) ուսերէն Լենինկրատ 1930:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ԷՄԻԼ ՕԹԹՈՅԻ ՈՃՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՅ

Հ. ԱԼԵՔՍԻՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Բ. ՏՊ. ԲԱՐԵՓՈԹՈՒԱԾ

(ԳԻՆ՝ ՁՐ. 2.50)

Հ. ԵՍԱՅԻ ՏԱՅԵՅԻ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ

ԿԵՆԱՅ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՌՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻԶ

ԳԼՈՐԳ ԱՊՏՈՒԼԼԱՀԻ

ԶԱՐԳԱՐՈՒԱԾ 7 ՆԿԱՐԵՐՈՎ

(ԳԻՆ ՁՐ. 2. 1.80)